

© Савула М.М., 2016

УДК 61(092)

DOI 10.11603/1681-2727.2016.3.6899

М.М. Савула

МАКСИМ МУЗИКА – КРІЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ

Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського

У 2017 р. минає 45 років від дня смерті Максима Максимовича Музики. Ким була ця людина?

Пригадую аудиторію в Інституті мікробіології, що на вул. Зелений у Львові (нині Інститут епідеміології і гігієни МОЗ України), і перед нами лектор – літній лисий чоловік в окулярах з товстими округлими скельцями. Голос спокійний, навіть монотонний, без пафосу і театральності, які нам, молодим, так подобалися у деяких інших викладачів. А студентська аудиторія живе своїм життям: хто слухає, хто перешіптується, хто передає записки сусідам, незважаючи на лектора – доцента Максима Максимовича Музику. І лише багато років після закінчення Львівського медінституту я по-новому зрозуміла цю людину.

Народився М.М. Музика в 1889 р. у м. Львові, яке на той час, заселене в більшості українцями і поляками, було у володінні Австро-Угорської імперії. Закінчив з відзнакою гімназію, а в 1913 р. медичний факультет Львівського університету, отримавши ступінь доктора всіх медичних наук [1, 2]. Вже в студентські роки брав участь у громадському житті українських студентів. Був серед засновників студентського товариства «Медична громада» (1909-1910), а в 1911-1912 рр. – його головою. Створена за його ініціативою віддітова комісія організувала широку освітню роботу серед населення. Працював він також активно у комісії для

створення української лікарської термінології, а санаторійна комісія домоглася за підтримки митрополита А. Шептицького створення санаторію для лікування легеневих недуг серед української молоді [3, 4].

Після закінчення університету до початку Першої світової війни М. Музика працював лікарем у Відні та Чернівцях.

Під час Першої світової війни М. Музика був призваний до війська, працював військовим лікарем в австрійській армії, в якій був створений легіон Українських Січових Стрільців (УСС), а в 1916 р. – як бактеріолог і гігієніст.

Після розпаду наприкінці Першої світової війни Австро-Угорської імперії почалася українсько-польська війна за володіння західно-українськими землями, зокрема Львовом. На захист проголошеної в 1918 р. Західно-Української Народної Республіки виступила Українська Галицька Армія (УГА), у яку влилися УСС та інші підрозділи австрійської армії, сформовані з українців. Серед них було багато студентської молоді. Впродовж двох років УГА без перепочину боролася за свою вітчизну у надзвичайно складних умовах. Велику роль в цій війні відігравали медики. Крім допомоги пораненим, вони повинні були поборювати епідемічні хвороби, якими переохворіли до 70 % військових (висипний тиф, завошивленість, черевний тиф, дизентерія, випадки віспи, скарлатини) в складних матеріальних і санітарних умовах. Були створені спеціальні «епідемічні лікарні». Серед інших самовідданих медичних працівників був доктор М. Музика [5]: у медико-санітарній заставі м. Львова у ратуші, де надавали першу медичну допомогу раненим після відступу УГА зі Львова, як начальний лікар у групі Північ, у військовому шпиталі в Сокалі. В 1919 р. М. Музика був серед засновників і керував санітарно-бактеріологічним інститутом УГА у Станіславові (нині Івано-Франківськ) – єдиним закладом теоретичної медицини, який за потреби виконував судово-медичні та інші дослідження [6].

Після трагічного фіналу визвольних змагань українського народу, коли М. Музика з декількома товаришами по зброї повернулися в Галичину, їх полонили поляки і ув'язнили в Станіславові. Довідавшись про це, польський професор медицини почав клопотати стосовно його звільнення, але Максим Максимович сказав, що не може піти, якщо його товариші залишаються у в'язниці. Через декілька днів їх всіх звільнили [7].

Після повернення до Львова доктор Музика спрямував свої зусилля на допомогу жертвам війни. Працював у сарматянській секції Горожанського комітету, був у 1920 р. першим керівником захисту інвалідів війни українських армій [1, 8], працював у поліклініці «Народної лічниці» – українському шпиталю, де надавалася безоплатна медична допомога малозабезпеченим людям, організовував бактеріологічну службу.

Після закінчення війни Львів опинився під неподільною владою поляків. Повернувшись з фронту, колишні студенти-українці Львівського двомовного (при Австро-Угорщині) університету, а також ті, які закінчували середню школу, сподівалися, що зможуть продовжити навчання. Однак на той час університет став чисто польським. Українських професорів і доцентів позбавлено права викладати, а делегації української молоді ректор Каспровіч відповів: «Щоб мати право вчитися в університеті, треба було виграти війну» [9, 10]. І тоді неймовірними зусиллями української інтелігенції – науковців, лікарів, правників, викладачів, громадських діячів і студентської молоді в 1920 р. у Львові створено унікальні навчальні заклади – Українські Високі Школи, зокрема Український таємний університет з чотирма факультетами [9, 11]. Викладали в університеті видатні українські науковці й педагоги, які згодом стали професорами, доцентами Львівського державного університету імені І. Франка чи академіками АН УРСР. Серед них такі відомі постаті, як Філарет Колесса, Іван Кирп'якевич, Йосиф Сліпий, Василь Щурат (перший ректор Українського таємного університету). Більшість викладачів працювали безоплатно, вважаючи свою працю патріотичним обов'язком. Серед організаторів і викладачів медичного факультету – М. Панчишин і М. Музика, який став деканом факультету. Не маючи свого приміщення, медичний факультет мандрував по Львову, часто міняючи місце викладів. Студенти-медики збиралися в помешканні доктора М. Панчишина або М. Музики о 5-6-й годині ранку, щоби до початку приймання пацієнтів прослухати лекції. Лабораторні заняття проводилися в бактеріологічно-хімічному інституті Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, який заснував і очолював М. Музика. Препарати для занять з анатомії (яку викладав проф. М. Панчишин) студентам на його тайне замовлення передавав сторож прозекторію [11]. Польська поліція швидко вистежувала місця проведення занять, заарештовувала і ув'язнювала студентів, звільняла викладачів з державних посад, а на тих, хто не був пов'язаний з державною службою, накладали високі штрафи. Тому місця занять часто міняли, деякі викладачі змушені були відійти, першого ректора В. Щурата заарештували. Кошти на утримання університету надавало українське суспільство Галичини. Підтримував матеріально Український таємний університет митрополит А. Шептицький.

У таких складних умовах університет зміг протриматися до 1925 р. Доктор М. Панчишин і М. Музика були тими,

хто до останніх днів існування медичного факультету продовжували свою викладацьку працю. Про рівень підготовки студентів можна судити по тому, що студентів приймали в університети Австрії, Чехії, Німеччини без іспиту, зараховуючи їм заслужані в тайному університеті семестри [12].

Вражає й інша самовіддана громадська діяльність М. Музики у цей непростий час. Він був активним членом Українського гігієнічного товариства, був серед засновників відновленого після війни в 1919 р. Українського Лікарського Товариства, а в 1925-1930 роках його головою. Виконував велику редакційну роботу в журналі «Лікарський вісник» [13-15].

Максим Максимович був дійсним членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (НТШ), роботу якого у Львові відновлено в 1924 р. Ця перша українська національна академія наук була створена у Львові ще в 1873 р. за ідеєю подвижників Сходу і Заходу України, на той час розшматованої двома імперіями – Росією і Австро-Угорщиною. Завданням НТШ було сприяння розвитку національної науки як невід'ємної складової частини світової науки [16-18]. Структура і функції НТШ змінювалися залежно від історичних обставин, фінансування здійснювалося за рахунок патріотичних меценатів і діяльності виробничих підрозділів. НТШ мало своє видавництво, бібліотеку, книгарню. «Лікарська комісія» НТШ, в якій працював М. Музика, опікувалася науковими дослідженнями в галузі медицини. Велике значення мало заснування лабораторії, а згодом (в 1919 р.) бактеріологічно-хімічного інституту НТШ, де молоді науковці мали змогу проводити дослідження, а студенти Українського таємного університету виконувати лабораторні праці.

М. Музика був організатором і до липня 1938 р. директором цього інституту.

Залежно від історичного періоду, зміни окупантів українські національні громадські товариства та інституції функціонували легально або підпільно, періодично їх нищили. Вони були зліквідовані у 1939 р. з приходом Червоної армії. В той же час українська молодь отримала вільне право на вищу освіту. Почався наступний період – інтернаціоналізації (русифікації) суспільства.

У листопаді 1939 р. М. Музика був зайнятий організацією Львівського медичного інституту на базі медичного факультету університету і став заступником директора медичного інституту.

На початку Другої світової війни він був евакуйований і працював мікробіологом у Києві, Харкові, на кафедрі мікробіології Фрунзенського (нині Бішкек) медичного інституту, а згодом завідував філією Киргизького інституту мікробіології у м. Пржевальську [1, 15]. Після повернення в 1944 р. до Львова працював до 1948 р. заступником директора Львівського медичного інституту з навчальної і наукової роботи. В 1947 р. йому присвоєно науковий ступінь доцента. З 1944 р. по 1964 р. очолював кафедру мікробіології Львівського медичного інституту.

Час, коли ми, третьокурсники, слухали його лекції з мікробіології, був, напевно, не найкращим для Максима Максимовича. Декілька років до того було засуджено на 25 років і заслано в особливий табір біля м. Братська його дружину, українську художницю Ярославу Музику за начебто надання матеріальної допомоги бійцям УПА. Родом із Залізців Тернопільської області Ярослава Музика підлітком переїхала і навчалася у м. Львові, а в 1935 р. у Вільній академії в Парижі. Відома своїми працями з живопису (в т. ч. на склі, емалі), мозаїки, графіки, карбування. Видавала перші в Західній Україні мистецькі книги і каталоги українською мовою. Була головою «Асоціації незалежних українських митців», співорганізатором «Українського жіночого конгресу» у Станіславові [19, 20]. Повернулася із заслання після смерті Сталіна. Свою творчу спадщину заповіла Львівській картинній галереї. Ці події не могли не вплинути на службові справи М. Музики. Звання професора йому не було присвоєно. Останні роки праці у медичному інституті він був консультантом кафедри.

Максим Музика був видатним бактеріологом, створив Львівську наукову школу мікробіологів, підготував 6 кандидатів медичних наук. Опублікував біля 50 наукових праць у центральних радянських, польських, чеських і французьких виданнях. Крім слов'янських мов володів німецькою, англійською, іспанською, французькою, старогрецькою і латинською.

Напрямами його наукових досліджень були епідеміологія і бактеріологічні дослідження збудників висипного тифу, дизентерії, туберкульозу. Вивчав у населення Галичини антигени груп крові, роль лабораторних досліджень в діагностиці захворювань печінки. Особливу увагу приділяв епідеміології та лікуванню склероми. Впродовж півтора року проводив на собі експерименти із самозараження збудником, що дозволило удосконалити методи серологічної і фагодіагностики. Вивчав вплив антибіотиків на капсульні бактерії.

Людська пам'ять недосконала. Коли в старшому віці хворий Максим Максимович Музика лікувався в тісній загальній палаті терапевтичного відділення клініки Львівського медичного інституту, ніхто з медичних світил інституту не поцікавився його здоров'ям. Відвідали його молоді лікарі, які виїжджали з ним в експедицію в ендемічні осередки склероми [7].

Знову в моїй уяві лекція з мікробіології немолодого вже доцента М. Музики. Тепер я знаю про нього більше, але вже не можу перед ним вибачитися.

Помер Максим Максимович 24.05.1972 р. Похоронений на Личаківському цвинтарі у Львові.

Література

1. Музика Максим Максимович https://uk.wikipedia.org/wiki/Музика_Максим_Максимович.

2. «Чини добро і женися за ним». До 125-річчя з дня народження Максима Музики (15.04.1889-24.05.1972). medlib.lviv.pro/do-125-richchya-z-dnya-narodzhennya-maksyma-muzyky.

3. Служинська М.Б. Студентська організація «Медична Громада» / М.Б. Служинська, М.А. Васильєв, О.А. Грушинська // Матеріали XIII конгресу світової федерації українських лікарських товариств (30.09-03.10.2010 р., Львів). – Львів-Київ-Чикаго, 2010. – С. 151.

4. Беч Л.З. Начерки історії Медичної Громади (1910-1925) / Л.З. Беч // 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади, Львів. – 1935. – С. 59-77. Репринтне видання з друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2009.

5. Щуровський В. Лікарі і медики у визвольній війні / В. Щуровський // Там само. – С. 106-129.

6. Кравець Аретій. Медики у визвольних змаганнях українського народу (від Українського Червоного Хреста до Служби здоров'я УПА) / Аретій Кравець. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2010. – 177 с.

7. Вовк Марія. Спогади про Максима Музику / Марія Вовк // Часопис «Народне здоров'я», – 15 січня 2015.

8. Кордюн Ю. Історія УЛТ за 25 літ існування / Ю. Кордюн // 25-ліття Українського лікарського товариства і Медичної Громади. – Львів, 1935. – С. 23-43. Репринтне видання з друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2009.

9. Редько Юліан. Українські Високі Школи у Львові (1920-1925). (Із споминів колишнього студента) / Юліан Редько // В кн.: Крук-Мазепинець Ю.Р. Дурні діти (хроніка наших днів). – Львів, 1992. – С. 166-175.

10. Радзикович Юліан. Дещо з життя Українського тайного університету / Юліан Радзикович // Там само. – С. 187-192.

11. Панкевич-Смішко Софія. Українські медичні курси у Львові і тайний Український університет / Софія Панкевич-Смішко // Там само. – С. 176-186.

12. Служинська З.О. Освіта українських студентів медиків до другої світової війни / З.О. Служинська, М.А. Васильєв, О.А. Грушинська // Матеріали XIII конгресу світової федерації українських лікарських товариств (30.09-03.10.2010 р., Львів). – Львів-Київ-Чикаго, 2010. – С. 151.

13. Цібровський Олег. Українські лікарські товариства – об'єднання українських патріотів / Олег Цібровський // Там само, 2010. – С. 49-56.

14. Масний Зіновій. Збережімо традиції товариства / Зіновій Масний // Там само, 2010. – С. 123-124.

15. Музика Максим Максимович meduniv.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=755.

16. Наукове Товариство ім. Шевченка. https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукове_Товариство_імені_Шевченка.

17. Бурачинський Т.К. Лікарська комісія Наукового Товариства ім. Шевченка / Т.К. Бурачинський // 25-ліття Українського лікарського товариства і Медичної Громади. – Львів, 1935. – С. 18-20. Репринтне видання з друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2009.

18. Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України. – Т. 7: М – О / Редкол: В.А. Смалій та ін. НАН України, Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2010. – 728 с.

19. Музика Ярослава Львівна. https://uk.wikipedia.org/wiki/Музика_Ярослава_Львівна.

20. Ріпко О. Ярослава Музика. Життя без початку і кінця / О. Ріпко // Наука і культура. Вип. 2. – К., 1987. – С. 422-431.

Отримано 17.06.2016 р.